

FERRAN GARCIA-OLIVER

L'anomalia necessària

Gairebé mig segle ens separa ja del text «Hi ha més catalans encara», de Joan Fuster. Es tractava d'un seguit de meditacions, preparades per lliuraments anteriors, de pedagogia elemental que hagué de manufacturar de pressa i corrents, urgent pels encàrrecs de tota mena que rebia l'homenot de Sueca. No cal dir que aquest mig segle ha sigut trepidant, a casa nostra i a tot arreu. Entre 1968, any de la publicació del paper, i 1975, la dictadura imposava inapel·lablement el seu règim de censura i privació absoluta de les llibertats. Després de la defunció al llit de Franco, s'obriren les esperances com les portes d'un balcó d'una habitació amb floridura, en una meravellosa i alegre epifania de projectes col·lectius. Però no tardaren a ser pervertides, les esperances, o cancel·lades, pels partits que guanyaren la Transició i que avui dia, precisament, es vanten —amb les mateixes sigles o diferents— de ser els partits de l'ordre i advocats de la santíssima Constitució. I quan tot semblava paralitzat dins les regles de joc de la Transició, hem assistit darrerament a l'embranchida sobiranista del Principat, que ha tornat a actualitzar algunes d'aquelles esperances desades en el calaix de l'eterna espera.

A l'hora de balanç provisional d'aquest mig segle, algú, empès per una mirada pessimista, podria sostenir la paràlisi o fins i tot el retrocés de les premisses nacionals argumentades per Fuster. Els estatuts d'autonomia, que, no ho oblidem, figuraven com una de les reivindicacions essencials de l'antifranquisme, per comptes d'apropar els tres territoris dels Països Catalans han engrandit les distàncies i els

Ferran Garcia-Oliver (Beniopa, la Safor, 1957) és catedràtic d'Història Medieval a la Universitat de València. El seu darrer llibre publicat és *Valencians sense ADN* (Tres i Quatre, 2016, premi Joan Fuster d'Assaig)

recels. L'autonomia ha exacerbat el regionalisme i ha complicat enormement els mecanismes de cooperació. Les estratègies de rendiment electoral hi tenen molt a veure, però també les pors sembrades pel nacionalisme espanyol, les estructures dels mateixos partits i els cabdillismes, sense negligir, és clar, les seculars tendències centrífugues dels tres territoris —quatre amb la Catalunya del Nord.

Potser un excés de nostàlgia dóna ales al pessimisme, si bé és cert que hi hagué un intermedi, entre la mort de Franco i la pantomima de Tejero, un pam amunt, un pam avall, en què els Països Catalans gaudiren d'una portentosa eclosió. El partit es jugà menys en el camp de la política que en el de la cultura i les emocions. Per alguna cosa s'havia de començar, en la mesura que els partits —llevat de les flàccides colles independentistes— acotaven l'àmbit de les seues actuacions a la geografia estatutària. Els Països Catalans creixien en els versos dels poetes, en les divertides nits d'aplecs de rock i cançó des de Canet fins a la Muntanyeta dels Sants, en les convocatòries agostenques de Prada del Conflent i altres combois tumultuosos. Les múltiples facetes de la cultura creaven reiterades oportunitats per a les coincidències productives. Sense anar més lluny, a la primavera de 1976 va tenir lloc a Gandia el «I encontre d'escriptors dels Països Catalans», i celebracions semblants a tot arreu, sota el comú denominador de les ciències, la literatura o la història, fomentaren canals de col·laboració i entesa mútua, després de tants segles d'indiferència i desafecte.

L'entusiasme, protagonitzat per una generació molt jove, injectada d'una gran dosi imaginativa i poc procliu a les ortodòxies del marxisme-leninisme, foradava la carcassa provincial i regional, i amb les innombrables accions que es treia de la màniga trencava amb el divorci endèmic dels Països Catalans. Els grups de teatre de Barcelona presentaven les seues obres a València, Palma, Gandia o Elx, en itineraris d'unes gires que miraven d'ampliar el seu públic natural, i el mateix passava amb els cantants o els abnegats excursionistes i amants de les muntanyes. Barcelona, que sempre havia mirat cap al nord, descobria que el sud, incloses les terres de l'Ebre, potser també pagaven la pena. Mentre que Verdaguer havia immortalitzat els Pirineus, Pla havia sublimat l'Empordà. El romànic, retirat cap a les abruptes contrades pirinenques, tenia un prestigi de rude bressol patriòtic, que es desbaratà en els desbordaments del gòtic. Fuster il·lustrava amb exemples, sobretot amb la *Glossa* de Maragall, aquesta «temptació septentrionalista». Però el sud aportava un bagatge històric i literari considerable, començant pels clàssics, fornades d'universitaris i intel·lectuals diligents, fortament compromesos, i sobretot saba molt fresca que res tenia a veure amb la tebior gerontocràtica del valencianisme de Lo Rat Penat, retut ja als corifeus del blaverisme: *Carn fresca*, va ser el títol que Amadeu Fabregat

posà el 1974 a l'antologia de novíssims poetes valencians. Les Illes havien tingut, en canvi, una millor recepció, estaven presents d'alguna manera en l'agenda de l'activisme cultural i el patriotisme literari. Però ara, en les intencions de les colles d'almogàvers, integrades també per joves neòfits, duïen les reivindicacions més enllà de la literatura i d'aquell pintoresquisme d'aquarel·la i parlar salat amb què es conformava la burgesia lletraferida de Barcelona i rodalies.

Hi havia més catalans encara, efectivament. Ara bé, una nació com la que es proposava, la dels Països Catalans, no es podia construir només des de les emocions, el cant coral, la poesia, la pujada al Canigó, les nits de rock i passions diverses i les obsessions identitàries. Més aviat, el que hi sobraven eren les emocions, els excessos de retòrica, les cabòries del que som i les ganes de començar la casa per la teulada. Crec que no s'ha insistit massa que això era inevitable, probablement, perquè la rebel·lió —es tractava d'una rebel·lió en tota regla contra l'estat i contra el nacionalisme domèstic panxacontent— estava protagonitzada bàsicament per un jovent inexpert, tocat pels idealismes circulants que alimentaven d'una manera molt simple la visió del món i de la política. El militant de l'esquerra independentista, i encara més el militant de l'extrema esquerra, tot i reivindicar-se com a devot del barbut de Trèveris, el senyor Marx, sense haver-lo consultat majoritàriament més que en refregits i catecismes marca Marta Harnecker, i a voltes ni això, tenia més una tirada cap a les formes descordades i antiautoritàries del barbut de Pryamukhino, el senyor Bakunin. No resulta gens estranya, en conseqüència, la tremenda castanyada que empomà a l'hora de baixar a la lliça electoral, i el paper marginal que a partir de llavors tindria i continua tenint en l'escenografia política. Només al Principat, i molt a última hora, des de la frustració de l'Estatut, el sobiranisme ha esdevingut un moviment de masses, capaç d'aglutinar els convençuts de sempre, els decebutos per la sobergueria de l'estat i, la gran novetat, descendents d'immigrants que tenen el castellà com a llengua vehicular.

Però ni amb Franco ni sense Franco cal donar per descomptat que els «altres» no els ho anaven a deixar gens fàcil. No és qüestió ací de remarcar els obstacles externs. *Il va de soi* que l'estat —les lleis, el jutges, la policia i els militars—, els intel·lectuals espanyols —que són els gendarmes en corbata de l'estat—, els mitjans de comunicació, la maquinària escolar, tot, absolutament tot, funcionaria per a torpedinar el projecte dels Països Catalans. Un projecte que comptava amb una tradició política i intel·lectual que es remuntava als primers compassos del segle XX i, sense aquest nom, ja es perfilava en els anhels dels prohoms de la Renaixença. Ací mireu, en canvi, d'emfasitzar les mancances «internes». Fora del clos del debat de les idees i els afers culturals, l'independentisme polític trobava dificultats immenses per a

fer-se entenedor. Recorde, a tall d'exemple, que un candidat a regidor, en un dels primers mítings electorals de la recentment estrenada democràcia, tot adreçant-se a un auditori rural de la Safor d'edat bastant avançada, causà l'estupor en pontificar contra l'imperialisme ianqui, exigir tots els drets civils dels gais i lesbianes en un clam d'alliberament sexual, i, no cal dir-ho, reclamar la independència de la nació que anava de Salses a Guardamar i de Fraga a Maó. Reivindicacions honorables, certament, però reivindicacions de molt de soroll i poques nous en el context d'una gent senzilla, passada pel ribot educador del franquisme, despolititzada i que necessitava una altra mena de llenguatge, missatges més assequibles i solucions concretes per als problemes locals de cada dia. Els llauradors d'aquell poble desconeixien el topònim de Salses, només aproximativament serien capaços de situar Maó, creien que Guardamar era el poble de la Safor i Fraga el relacionaven amb el ministre franquista, grassonet i rabut que s'havia canviat de jaqueta, tal com les serps muden de pell però segueixen sent les mateixes serps.

L'anècdota no té cap més importància que assenyalar que el suport als Països Catalans dels anys setanta i principis dels vuitanta, i molt en particular l'independentisme polític, prosperà preferentment en grups d'apòstols acabats d'eixir del forn de l'adolescència, els quals sovint posaven —posàvem, no m'estic d'incloure'm— el carro davant dels bous. El Principat, per raons òbvies de tradició i resistència, encara tenia capacitat per a reclutaments més amplis per edats i sexes, però així i tot el nou independentisme que creixia, sobretot a la universitat, presentava un matís de radicalització ideològica pròpia de la joventut que s'emmirallava en el maig francès, els múltiples fronts nacionals d'alliberament d'arreu del món i els missatges del rock, el folk i la Nova Cançó. Les energies eren enormes, la creativitat a les altures de les il·lusions, però la realitat poc tenia a veure amb els desitjos. Així, doncs, l'efectivitat del discurs en clau de difusió política era ben minsa i, a l'igual que tots els moviments esquerranots, naufragà quan de les refregues ideològiques i programàtiques s'hagué de passar a la batalla corretjosa de les urnes. No es pot posar fi a una esquerra històrica profunda de segles en un tancar i obrir d'ulls.

Junt amb la connotació generacional, els Països Catalans arrosseguen un problema de partida: el nom. És veritat que no disposem de cap altre d'alternatiu, i que els intents per a trobar un recanvi de vegades han vorejat el ridícul. Els noms fan la cosa, també, prou que ho sabem, i les al·lèrgies per part dels illencs i encara més dels valencians per a identificar-se com a «catalans», daten si més no des de la darrerria del Quatrecentès. Els membres de l'elit dirigent quatrecentista, com a bons criolls, com a fills, néts i rebesnéts, en la seua gran immensa majoria, de colons catalans, insistiren en les particularitats diferenciadores; però no per a enarborar un progra-

ma sense subordinacions foranes, sinó per a empènyer el projecte primer hispànic i després espanyol estricte, encara que això són figures d'un altre paner. Gaspar Escolano, el rector de Sant Esteve de València, en les seues *Dècades*, publicades el 1610, es mostrava la mar de satisfet perquè de portes enfora del país finalment els valencians deixaven de ser reconeguts com a catalans: «por más de trescientos años han pasado los deste reyno debaxo del nombre de catalanes, sin que las naciones estrangeras hiziesen diferencia ninguna de catalanes y valencianos».

La història d'aquesta reluctància inclou excepcions admirables i, tot alhora potser, un estrat profund de la consciència d'uns lligams que fatalment es van estroncar: ens divorciem de la nostra parella, no d'una persona desconeguda, i insistim en la diferència del qui és igual a nosaltres quan volem marcar distàncies. És aquest doble ressort de les excepcions —és a dir, de les continuïtats al llarg del temps— i dels lligams que un dia foren el que, d'entrada, dota de sentit l'empresa dels Països Catalans. Amb tot, el nom no hi ajuda gens. I això que el qualificatiu no al·ludeix a un matís de «filiació», que seria absurd i etnicista, sinó purament lingüístic, però ja sabem que ni en els consensos de la ciència estan disposats a transigir àmplies capes de la població valenciana i fins i tot algunes minories obtuses mallorquines. Les susceptibilitats no atenen a raons. Això a banda, l'identificador de la llengua resulta poc apte a la vall d'Aran i les comarques castellanoparlants.

Les nacions no s'inventen en un laboratori, però els noms amb què són batejades sí que són una «invenció», atès que ni provenen d'una decisió celestial ni daten de quan Adam i Eva campaven a lloure pel paradís terrenal. Hi ha noms dels quals encara no en sabem el significat exacte i n'hi ha que tenen un gran poder evocador, mentre que d'altres són d'allò més prosaics, útils per a sortejar problemes d'identitat i tota mena escrúpols dels seus integrants. El d'«Estats Units d'Amèrica» tan sols formulava la voluntat de confluència de tretze colònies oposades a la metròpoli, amb raquítics credencials d'una història recentíssima i d'uns mites escassos i fabricats a corre-cuita. A més, la llengua no era cap factor determinant, ni tampoc la geografia, si tenim en compte la posterior annexió d'Alaska, les illes Hawaii i els desigs translúcids sobre Puerto Rico. Als EUA, primer va ser l'«estat» —la independència, vaja, com l'únic camí per a exercir la sobirania i el govern democràtic— i després la «nació», en una operació brillant que contenia, cal no oblidar-ho, l'anorreament dels pobles indígenes. Un nom tan d'anar per casa, doncs, no va suscitar escarafalls i ràpidament va passar a constituir un element bàsic de la construcció nacional nord-americana. El nom feia molt bé la cosa. Amb la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques trobem un exemple similar, però en aquesta ocasió l'invent va fracassar pels dos darrers qualificatius. La cosa es rebel·lava contra el nom. Els

qualificatius són perillosos, i ens recorda, pel que a nosaltres ens concerneix, que malgrat que el «Catalans» dels Països és un referent a la llengua compartida, el mot està tan connotat que no serveix, o no ha servit fins ara, justament per al que havia de servir: la identificació en un projecte que depasse l'estricta dimensió lingüística. En qualsevol cas, no hauríem de renunciar a la recerca d'un nom alternatiu capaç de convocar adhesions i vèncer les resistències obstinades d'illencs i valencians. No ens hauria de fer por ni vergonya l'artifici. No seria la primera volta ni potser l'última: les potències colonitzadores aplicaren al mapa asiàtic i africà artefactes denominadors que eren producte d'una fèrtil imaginació. Ens cal un nom col·lectiu on els catalans siguin catalans, els valencians, valencians, els illencs, illencs i tots plegats uns mateixos, i reservar Països Catalans, amb la seua ja reconeguda tradició, a l'àmbit lingüístic. Si ho fèiem així, a banda de més facilitats per a la fluïdesa dels contactes regionals, ens trauríem de sobre, per fi, aquesta insuportable pesadesa dels Països Catalans, particularment entre valencians que traginem feixugament la càrrega nominal i reivindicativa contra tiris i troians.

En el cas hipotètic i saludable que trobarem el reemplaçament, no podem descartar tampoc la impugnació al nord del riu de la Sénia. Catalunya està avesada a anar sola. El discurs independentista remarca habitualment les suspicàcies illenques i valencianes, però omet les inhibicions regionals pròpies. Els recels del Principat, com els prejudicis i les desconfiances, són tan antics com els dels regnes que compartien amb ell la Corona d'Aragó. Seria anar massa lluny esbrinar-ne les causes, molt complexes, condicionades per la rivalitat política i l'hegemonia dins la casa comuna de l'estat de la Corona d'Aragó. Però els efectes dissolvents sobre la «unitat», basada en un concepció «confederal» —passeu-me el mot— d'allò més avançada, quan tots els estats contemporanis accentuaven la centralització i l'aglutinació en mans del rei, es deixaren sentir ben prompte. Tan egoistes foren les classes dirigents catalanes, com les valencianes i les mallorquines. Això no s'ha dit prou encara. Fins i tot podríem al·ludir a un grau de major responsabilitat, atès el lideratge indiscutible de Catalunya, en el pla polític i institucional, i la capitalitat econòmica de Barcelona. Quan la direcció passà a València, a mitjan segle XV, la ciutat ja no exercí com a capital de la Corona sinó exclusivament del seu regne, mentre que Barcelona es preparava per a una llarga etapa de somnolència.

El desinterès de Catalunya, una barreja de desídia, displicència i agranar sempre cap a casa, perdura fins al dia d'avui. Inesperadament, el «procés» ha engrandit encara més les distàncies internes entre els tres territoris. Ja és extremadament complicat per a Catalunya enfrontar-se a l'estat, argüeixen bona part dels promotors, per a afegir una reivindicació que no passaria d'un brindis al sol amb efectes

devastadors per al mateix procés. Però el problema —el problema, és clar, per als qui creuen en les bondats dels Països Catalans— d'aquesta estratègia resideix en tot un seguit de desconexions que es realitzen des de Catalunya, sense haver-hi pel mig cap coerció de l'estat. El que és comprensible en les regles de joc polític, atesa l'hegemonia indiscutible d'un nacionalisme espanyol hostil i agressiu al País Valencià i a les Illes —i no diguem ja el francès a la Catalunya del Nord—, deixa de ser-ho en els circuits econòmics, en els engranatges culturals i en les autopistes de la informació. En els mitjans de comunicació del Principat, el País Valencià i les Illes sovint són tractats com realitats provincials alienes, o com a matèria privilegiada d'escàndols, tot oferint la imatge de sengles països dels quals cal fugir com el gat de l'aigua. La major part de les iniciatives col·lectives s'esgoten entre els Pirineus i la ratlla de la Sénia. Hi ha com una mena de «blaverisme» català d'efectes tan perniciosos com el que ha patit el País Valencià: aquests dies una empleada d'un centre comercial barceloní, en el català habitualment lamentable de la capital, comminava a una jove del sud valencià, que feia esforç suplementari per expressar-se en valencià, a parlar en castellà i així s'entendrien millor. L'episodi, segurament puntual, reflecteix com poden arribar a ser de ridícules les nostres actituds lingüístiques, però sobretot posa de manifest la manca de connectors nacionals, que empenyen a veure els valencians com altres forasters, encara que amb aquest matís pintoresc d'una llengua que s'assembla prou al català. Les inhibicions polítiques, passives o actives —i aquestes sí que són importants—, descansen sobre la coartada de la no ingerència. Però en el terreny de la cultura, les activitats econòmiques i els mitjans de comunicació —sense negligir les purament afectives, de «coneixement» dels altres perquè no ocorren casos com el de l'afront de la jove valenciana meridional—, hi ha inhibicions intolerables, perquè afecten el mateix futur de Catalunya, començant pel de la llengua. I en la política de consum, les cauteles no haurien d'estar renyides amb la voluntat de cooperació i d'intervenció en fronts comuns.

Catalunya ha perdut en la bugada de la història els llençols del País Valencià, les Illes i el Rosselló, i no mostra cap pressa ni recança per recuperar-los. El mot en qüestió, «Catalunya», ha fet molt per la cosa. És un macrotopònim que ressona en els cants patriòtics, en la poesia, en l'èpica de la resistència contra els «invasors», en les victòries i en les derrotes. Es tracta d'un actiu comprensiblement de gran valor, amb la seua projecció internacional en la safata anglesa de *Catalonia*. A hores d'ara és també una marca internacional de gran solvència, que ajuda directament o indirectament a illencs i valencians, a través sobretot de la història literària i les arts, a sortejar la invisibilitat en el món. Però si ja al segle XIII el rei i els seus consellers renunciaren a aplicar el nom a les terres recentment conquerides, és perquè al cap i

a la fi ja no era operatiu, en la mesura que desequilibrava a favor dels comtats catalans el fràgil equilibri d'un estat compartit amb Aragó. No és cap tragèdia, això. La història és un banc de proves, i hem de traure-hi totes les ensenyances pertinents. Hi hagué ocasions que Catalunya serví com a designació de tots els territoris, en boca de personatges tan conspicus com el mateix sant Vicent Ferrer, o de mercaders per als quals el matís local o regional era més aviat una nosa per a despatxar els seus afers arreu de les principals places mercantils del Mediterrani. Però en l'àmbit de la construcció política, el més decisiu, el principat de Catalunya no reemplaçà mai el dels regnes de València i Mallorca. Allò que no tingué utilitat pràctica, doncs, quan no hi havia cap ni un perjudici, amb prou feines pot tenir-la avui dia, quan el mot i els valors que se li associen estan contaminats per prevencions de tota mena.

Ara mateix, som molts els que no tenim cap ni una prevenció sobre la catalanitat dels valencians i els mallorquins. Però equipats d'aquesta manera, difícilment travessarem el Rubicó de les masses i la transversalitat. Una nació és el fruit d'uns consensos mínims i essencials, compartits lliurement per tothom, no el fruit d'una il·luminació d'un grup selecte d'intel·lectuals, per molt honesta i justa que siga aquesta il·luminació, com ho és sens dubte, al meu entendre, la dels Països Catalans. Ara bé, no es tracta de persuadir els qui han rebut la il·luminació de la catequesi nacional, sinó d'incorporar-hi hostils, refractaris i indiferents. Els Països Catalans no és un afer tan sols d'independentistes. En aquell primerencontre d'escriptors, celebrat a Gandia el 1976, segons la crònica de Xavier Romeu a la revista *Canigó* del 19 de juny, els Països Catalans es presentaren sota diferents i encontrades versions. Mentre que uns hi creien simplement en una comunitat idiomàtica i cultural fins als que acceptaven «uns trets de nacionalitat no constituents encara d'una nació pròpiament dita», passant pels que advocaven «per una lluita que ens mení definitivament al restabliment d'un sentiment nacional pretesament desaparegut que s'haurà de materialitzar en una federació d'estats nacionals catalans a integrar en una federació espanyola o en un estat únic que aplegui tots els Països Catalans», sense comptar els que subscriuen un simple regionalisme.

L'adició, d'altra banda, ja no es pot fer sota l'empenta del discurs identitari. El «què som» ha de cedir el pas al «volem fer», des d'una àmplia base social que aspira senzillament a viure millor i exercir el control democràtic sobre un poder més a tocar de la mà. Hem perdut massa el temps mirant de definir què és una nació, mentre els altres s'han preocupat de reforçar l'estat, amb el qual dissenyen, com la mà de Déu, la nació a la seua imatge i semblança. Si volem avançar, la «nació», sempre tan complicada de definir, ha de cedir davant la construcció d'eines d'estat. Els nord-americans s'hi van aplicar amb un èxit rotund, i tot just és el que està revelant

el nou sobiranisme al Principat, configurat des d'uns principis d'allò més senzills, en què la felicitat de les persones és possible i on, per comptes de la temptació sempre perillosa de la violència, opta per la via pacífica de la paraula, les *performances* bullicioses dels 11 de setembre i altres insurgències festives.

La nació, sens dubte, no és el resultat d'una fórmula màgica de laboratori, però l'estat és l'agent més poderós de modelatge de la nació. L'estat no inventa la nació, la construeix amb tots els ressorts adients a l'efecte, sobre la triple pota d'una carcassa política, una convergència econòmica i uns valors compartits, allò que diem un «sentiment nacional». Aquest és justament el procés que s'estroncà a la darrerria medieval en el si de la Corona d'Aragó. Sense estat només hi ha nacions a mig coure, nacions que malviuen en frustrants i cansades reivindicacions permanents. ¿Els Països Catalans, o com es diguen en el futur, en necessiten un? En necessiten un que satisfaga el benestar de la seua gent i, per descomptat, on la llengua —raó poderosa del projecte— deixi de ser una d'aquestes reivindicacions enervants i esgotadores. De moment l'estat espanyol no ho consent, no ha consentit mai. Ens en cal un altre.

Com es construeix aquest estat, no ho sé, de veres. El que sí puc intuir és que, primer, no haurà de ser mai el pla d'una avantguarda preparada i conscienciada, tesi que circulava en alguns partits que protagonitzaren la Transició i que foren condemnats a la irrellevància. En segon lloc, ha de ser el resultat d'un ampli consens generós i de radicalitat democràtica, en el sentit que ha de ser subscrit per àmplies majories, convençudes pel programa social inherent. En tercer lloc, els Països Catalans han de transcendir, en conseqüència, els cercles sobiranistes. Probablement, aquest siga el major repte. Les adhesions no tenen perquè provenir tan sols de les «emocions», sinó de la percepció que aquest marc nacional proporciona millores substantives a la vida de cada un, sense que això signifiqui de cap de les maneres renunciar a la solidaritat entre els pobles, un exercici obligatori al cap i a la fi de la radicalitat democràtica. El sentiment nacional no pot ser cap punt de partida, sinó d'arribada i tenint en compte que aquest sentiment s'expressa amb gestos, llenguatges i emocions de diversa naturalesa, en una societat d'identitats vaporoses i sacsejades per la globalització i l'impacte de les xarxes socials.

Des d'aquesta perspectiva, la fórmula concreta en què es podrien materialitzar els Països Catalans, si això arriba mai, queda externament i internament del tot oberta. Externament la sobirania serà fruit de negociacions amb Espanya i la Unió Europea, tenint en compte que la independència estricta no és l'única alternativa possible, atès que la sobirania pot prendre carta de naturalesa sota variats models d'organització política. I internament, els PPCC s'edificaran sobre les singularitats regionals. Però com tot necessàriament hauria de ser nou, som davant una oportu-

tunitat magnífica de vertebració del territori des de baix, des dels municipis i les comarques, des de demarcacions històriques frustrades per la dominació espanyola —vegueries, batlies, governacions...— que, d'una banda, superen les províncies i fins i tot les restriccions de la triple tirania regional, i de l'altra apropen el poder a la ciutadania: entre l'àmbit local i el nacional com menys filtres, burocràcia i despesa inútil millor.

Els pobles sense estat arrosseguem la maledicció de la «continuïtat». Sense ella no hi ha res a fer, raó per la qual ens aferrem als signes que l'evidencien per insignificants que siguin. El més recurrent i obsessiu signe d'aquesta continuïtat és la història. Els pobles sense estat pateixen d'història. Busquen ancestres, certificats d'antiguitat, partides de naixement, ADN fins i tot, gestes que els honoren i els igualen a les altres nacions. Aquesta recerca no ho fan, no ho fem, com un exercici d'anàlisi de processos que de simples no tenen res, sinó per a exaltar la glòria nacional o plorar la tragèdia col·lectiva. El ciri de la història no justifica cap nació, per molt llarga que siga la seua processó al llarg del temps. La història mira d'entendre la processó, sabent que les explicacions que fornirà probablement seran provisionals. Per a intentar distingir cap a on anem —la sobirania dels Països Catalans al marge de la forma que prenguen— no cal saber al cap i a la fi d'on venim. És una informació addicional que alhora orienta i confon, i ho dic com a practicant rigorós d'aquesta «ciència social» anomenada història. Ara, la història com a esclava de la nació, que sempre ho ha sigut ací i a la quinta forca del món, és un altre embalum que haurien de traure'ns de sobre. Si ho fèiem així, escombraríem el vici de rive-tejar el nostre quefer amb encaixos de metafísica i transcendència. Els espanyols i els francesos en són autèntics especialistes, i els argentins, els russos o els xinesos, cosa que passa en qualsevol altre racó del món. El ritual, que si ho mirem bé és la derivació lògica de la continuïtat, és arma de propaganda, sovint d'una perversitat fora mida. En els Països Catalans del futur ens haurien de sobrar percalines, el llagrimaig emocional, les desfilades militars del dia de la independència, tot aquesta «fimosi torturadorament inflamada», que al cap i a la fi són els nacionalismes, sobretot els nacionalismes d'estat, tal com ens advertia Fuster. Si més no públicament, perquè privatament cadascú és amo i senyor dels seus propis sentiments. Les nostres cerimònies, perquè alguna n'ha d'haver-hi, haurien de ser inequívocament «laïques», executades des de la presumpció que potser n'estem fent un gra massa.

De fàcil tot plegat no en té res. Les idees poden fluir més o menys bé en papers com aquest, però no en els escenaris de l'acció política, al marge que sobre aquests escenaris hàgem d'engolir-nos vodevils i *cuentos del dumenche* insofribles. No hi ha més cera que la crema. Ser conscients de les dificultats és, d'entrada, un bon

antídot contra les il·lusions desproporcionades, però també una incitació a la impertinència contra els agents polítics de l'ordre de sempre: els Països Catalans tenen la bondat afegida de ser impertinents, perquè sacsegen les formes de pensar i d'actuar civilment i políticament. Més que una utopia imprescindible són un anomalia necessària.

I és necessària per traure'ns de sobre o capgirar aquests estats espanyol i francès depredadors, insuportablement nacionalistes, fiscalment opressius i històricament excloents. Si els esgarriacries són especialistes a desbaratar els moments de riallera felicitat de les persones, els estats espanyol i francès són esgarriacries que al llarg dels segles s'han entestat a arruïnar les entitats col·lectives, els seus desitjos i els seus anhels, imposant d'una manera o altra la seua implacable mecànica centralista i radial. Benvingudes siguin totes les propostes regeneracionistes, com les que polítics i pensadors honestos prediquen per a l'estat espanyol. Les fem nostres, però tem que «la cabra siempre tira al monte»: aquesta mecànica flueix invariable, rebecca als canvis del temps, incrustada immarcesciblement en la consciència i en la cultura del ser espanyol i, ai, en la circulació de capitals. Espanya és un mal negoci per als súbdits de les autonomies que se saluden amb un «bon dia».

I és també necessària l'anomalia dels Països Catalans contra la suggestió de l'autosuficiència regional, en particular la del territori més problemàtic que és el País Valencià. Després de l'erecció del país com a «nació política», múltiples veus i accions empenyen cap a la creació del país com a «nació cultural». La *natio* és el gos perdiguer de l'estat. Probablement, el signe més palmari d'aquesta maniobra siga l'ús d'una llengua regionalitzada, molt pobra i embastardida, encara que el més preocupant és un discurs de fons obsessivament centrat, d'una banda, a marcar distàncies amb tot el que puga ser titllat de català i, d'altra, a inflar les bondats pàtries, en una reedició del nacionalisme identitari i bastant tronat, amb símbols, història carregada de bombo, banderes i altres adminicles decoratius dels espais públics i privats. El present i el futur electorals poden ser estupends —i com els intents regeneracionistes de l'Espanya eterna els aplaudim—, però no és ja l'estació final allò que ens separa sinó les mateixes estacions intermèdies. Ho sent molt, però el meu àmbit de tots els àmbits, si se'm permet la llicència poètica, fita pel nord amb Vinyoli, a l'est amb Rosselló Pòrcel i al sud amb Estellés, i crec que és dins aquest àmbit on no sols la llengua té un futur garantit sinó on podem aconseguir cotes de benestar. I no limite el «benestar» a un simple benefici econòmic. ¿Cap on pot anar la *nació* valenciana? Cap enlloc, llevat de la gràcia de les eviternes glòries, i imposos, a Espanya. Quan el rei Martí l'Humà va voler fer corts ni més ni menys que al monestir de Valldigna, veus assenyades el van advertir que això era impossible

perquè «no hi havia posades» per a tots els assistents. Doncs bé, al País Valencià no hi ha prou posades, vull dir, prou recursos, per a caminar sol. O amb Espanya, o amb Catalunya. Aquesta ha sigut una realitat incontrovertible, si més no fins al dia d'avui i no crec que els valencians estiguem en condicions d'alterar-la en el futur. O amb l'embalum d'Espanya o amb l'aposta per uns Països Catalans nous. Sé quin peu calce i no visc fora de la realitat. El meu treball sempre ha procurat mantenir-se en els marges amargs d'aquesta realitat, i en cada moment, en cada lloc i segons l'interlocutor he hagut d'emprar arguments, homilies i maneres de fer diferents. El meu valencianisme és una manera de fer catalanisme, perquè el meu valencianisme sap a quina estació final vol arribar. El soroll de la realitat eixorda, el greix de la realitat embruta. Ho conec de primera mà, i em faig càrrec que els intel·lectuals de saló, i darrere seu els polítics de despatx ofuscats en el màrqueting electoral, s'abstinguen de posar-se la granota de faena i es dediquen als seus benaventurats papers i disquisicions. Però sense la granota de faena, les recriminacions d'il·lusos somiatruïtes són injustes, si més no.

Als anys setanta i vuitanta del segle passat els Països Catalans van créixer en l'àmbit de les emocions que, irremeiablement, s'estavellaren contra les seues congèntes debilitats i la força dels adversaris. Enfront del certificat pessimista, però, són molts els fronts en els quals hem avançat. El treball i la tenacitat han sigut admirables. Estem millor que mai i les xarxes socials ofereixen possibilitats inexplorades per a les coincidències. La minoria conscienciada ja no és tan minoria i sobretot ha deixat de ser una avantguarda. La història afortunadament sempre sorprèn. ¿Qui hauria vaticinat només fa cinc anys que el Parlament de Catalunya estaria en condicions de redactar la Constitució de la República Catalana? La història es mou perquè hi ha algú que la mou. I en aquesta avinentesa s'ha mogut a instàncies de la «gent», no dels porucs i tacticistes partits polítics. A curt i llarg termini els Països Catalans sencers no poden més que beneficiar-se del camí emprès pel Principat. Sense necessitat de tirar les campanes al vol, és clar. Seria magnífic que la història ens sorprenguera, però pel que fa als Països Catalans la marató és i serà molt llarga i penosa. Mentrestant haurem fet les coses que ens ha agradat fer, per les bondats inherents del projecte. Ens deu reconfortar que tot, absolutament tot, és provisional. Ho va ser Roma i, si Déu no ho desmenteix, Espanya també ho és. Tal com pensaven el Dell Parsons i la Berner, els bessons de *Canadà*, la novel·la del Richard Ford, esperar és la part més difícil. En algun moment tot canviarà, i des d'aquesta perspectiva serà més fàcil ser pacients i aprofitar al màxim les oportunitats que se'ns presenten. La magnitud dels fracassos reiterats els compensem sobradament amb el sabor de cada petita victòria. ☺